

جشن مهرگان

خاتمه

نگارش آقای ذبیح‌الله صفا

در این روزها هدایای حکام و امرا و پادشاهان ممالک اطراف و درباریان و ندماء بعرض شاه میرسید و سفرا و رسولان امرا و شاهان بخدمت می‌آمدند و شاعران قصائد غرا در تهنیت سلطان و وصف مهرگان میسرودند و صلت‌های گران می یافتند و قایم نگاران زمان قصائد تبریکه مزبور را در سالنامهها (تقاویم) ضبط میکردند و مطربان و رامشگران برامشگری می‌پرداختند و صلت می‌افتند و اگر پادشاه بشرا بخواری عادت داشت نشاط شراب میکرد و معمولاً در ایوان پذیرائی شاه خوانی بزرگ با تکلفات فراوان مینهادند. این نکته را نیز باید در نظر داشت که احترام ایام مذهبی سلام و اعیاد یا روزهای مقدس گاه باعث میشد که در جشنهایی که مصادف با این نوع از ایام میگشت سرور و نشاط شراب و سماع در کار نبود بلکه فقط بعرض هدایا اکتفا میشد و این مطلب ازمسئورات صفحه ۵۱۶ تاریخ بیهقی^۱ بخوبی برمیآید «... در روز چهارشنبه نهم ذوالحجه امیر بجهش مهرگان نشست (امیر مسعود) و هدیهها بسیار آوردند و روز عرفه بود امیر روزه داشت و کسی را زهره نبود که پنهان و آشکارا نشاط کردی». اینک قطعه ذیل را فقط برای بیان مراسم درباری جشن مهرگان در عهدغز نویان از تاریخ بیهقی نقل میکنیم:

« در روز دوشنبه سه روز مانده از ماه رمضان امیر بجهش مهرگان نشست و چندان تثارها و هدیهها و ظروف و ستور آورده بودند که از حد و اندازه بگذشت. سوری صاحب دیوان بی نهایت چیز فرستاده بود نزدیک و کیل درش تا پیش آورد. همچنان و کلاء بزرگان اطراف چون خوارزمشاه و امیر چغانیان و امیر کرگان و لزندران و ولایه قصدار و مکران و دیگران بسیار چیز آوردند و روزی بانام بگذشت. روز چهارشنبه عید کردند و تعبیه فرموده بود سلطان رضی الله عنه چنانکه بروز کار سلطان ماضی پدرش رحمه الله علیه دیده بودم وقتی که اتفاق افتادی که رسولان اعیان بزرگان عراق و ترکستان بحضور حاضر بودند و چون عید کرده بود سلطان از میدان بصفه بزرگ آمد خوانی نهاده بودند سخت با تکلف آنجا نشست و اولیا وحشم و بزرگان را بنشانند و شعرا پیش آمدند و شعر خوانند و بر اثر ایشان مطربان زدن و گفتن گرفتند و شراب روان شد هم بر این خوان و دیگر خوان که سرهنگان و خیلناشان و اصناف لشکر بودند مشربهای بزرگ چنانکه ازخوان مستان بازگشته وند. امیر قدحی چند خورده بود از خوان و بتخت بزرگ اصل باز آمدند و مجلسی ساخته بودند که مانند آن کسی یاد نداشت و وزیر و عارض و صاحب دیوان رسالت و

ندماء حاضر آمدند و مطربان سرائی و بیرونی دست بکار بردند و نشاطی برپای شد که گفتی درین بقعت غم ندارد که همه هزیمت شد و امیر شاعرانی را که بیگانه تر بودند بیست هزار درم فرمود و علوی زینبی (زینبی) را پنجاه هزار درم برپیلی بخانه وی بردند و عنصری را هزار دینار دادند و مطربان و مسخره گان را سی هزار درم و آنشعر ها که خواندند همه در دواوین ثبت است. اگر این نبشتمی دراز شدی که استادان در وصف مجلس و صفت شراب و تهنیت عید و مدح پادشاهان سخن بسیار گفته بودند.»

در تاریخ بیهقی با مثال این موارد بسیار بر میخوریم و از آنجمله است توضیحاتی که راجع به مهرگانهای: سال ۴۳۰ (صفحه ۵۳۹) و سال ۴۳۱ (صفحه ۶۰۱) میدهد و مخصوصاً در ضمن توصیف مهرگان سال ۴۳۰ میگوید که: «... و آن قصاید (که در تهنیت امیر مسعود بمناسبت جشن مهرگان گفته بودند) نبشتم و اگر طاعتی گوید که چرا از آن امیر محمود رضی الله عنه بیاورده است و از آن امیر مسعود بیاورده جواب آنست که این روزگار بما نزدیکتر است و اگر آنهمه قصاید آورده شدی سخت دراز گشتی و معلوم است که در جشنها برچه نمط گویند...»

خلاصه کلام اینکه جشن مهرگان را در آن ایام اهمیت بسزا بود و حتی سلاطین ترک نژاد ایران و اعرابی که بر برخی از ولایات این مملکت تسلط می یافتند با اهمیت آن معترف بودند و چنانکه از قصاید شعرای پیش از مغول بر میآید تا زمان هجوم وحشیان مغولستان این عید با برخی از اعیاد دیگر هنوز از سرزمین ایران رخت بدیار نیستی نکشیده بود ولی چون دوره ادبار و تیره بختی فرارسید و چنگیز خونریز پای در رکاب پیداد گری و خون آشامی نهاد ابرهای مظلم اندوه فضای صاف تعیش ایرانیان را فرا گرفت و اعیاد موروث آنان مانند مهرگان و جشنهای دیگر (بغیر از نوروز) رهسپار دیار عدم شدند.

ذبیح الله صفا .

۱ - تاریخ بیهقی چاپ طهران صفحات ۲۷۵ - ۲۷۶ .

چند غلط ذیل در مقاله مهرگان شماره ۹ روی داده بایستی تصحیح شود

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۷۱۰	۱ - حاشیه	رواج مهر	رواج مهر پرستی
۷۱۱	۶	نوروز سال	نوروز در سال ۲۸۲
«	۱۰	در کتاب	از کتاب
«	۱۳	امر کتبی	امر کیبسه
۷۱۳	۱۴	مانند این	مانند مراسم این
«	۲ - حاشیه	آهل هوولاک	آبل هوولاک
۷۱۴	حاشیه	۳ - دارمستتر . زنداوستا	۳ - ادبیات مزدیستا
«	«	۴ - ادبیات مزدیستا	۴ - دارمستتر . زنداوستا